

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa,

Adam Bodnar

VII.602.6.2014. JZ

**Szanowny Pan
Sylwester Marciniak
Zastępca Przewodniczącego
Państwowej Komisji Wyborczej**

**Szanowny Pan
Wiesław Kozielowicz
Zastępca Przewodniczącego
Państwowej Komisji Wyborczej
ul. Wiejska 10
00-902 Warszawa**

Rzecznik Praw Obywatelskich prowadzi analizy dotyczące realizacji praw wyborczych obywateli, w tym m.in. stosowania ułatwień w głosowaniu, jakie zapewnia wyborcom ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2019 r. poz. 684; dalej jako: Kodeks wyborczy). Obecnie Rzecznik monitoruje pod tym kątem przygotowania do zbliżających się wyborów do Parlamentu Europejskiego.

Podobnie jak w latach ubiegłych, ze szczególną uwagą analizuję stosowanie w praktyce mechanizmów adresowanych do wyborców niepełnosprawnych, w tym przewidzianej w art. 40a Kodeksu wyborczego możliwości głosowania przy użyciu nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille’a. Z brzmienia wspomnianego przepisu wynika, że wyborca z niepełnosprawnością nie musi w żaden

sposób przed dniem wyborów zgłaszać zamiaru korzystania z nich, nakładki do głosowania powinien on uzyskać w każdym lokalu wyborczym.

Wytyczne Państwowej Komisji Wyborczej wskazują szczegółową procedurę uzyskania nakładek w lokalu wyborczym: *„W przypadku gdy wyborca zażąda wydania mu wraz z kartą do głosowania nakładki na kartę do głosowania sporządzonej w alfabecie Braille’a, o ile komisja uprzednio nie otrzymała ich z urzędu gminy, informuje wyborcę o konieczności dostarczenia nakładki z urzędu gminy. Jednocześnie komisja niezwłocznie informuje urząd gminy o konieczności pilnego doręczenia do tego obwodu głosowania nakładki na kartę do głosowania sporządzonej w alfabecie Braille’a. Na czas oczekiwania komisja zapewnia wyborcy i ewentualnie osobie mu towarzyszącej miejsca do siedzenia, a także miejsce zapewniające wyborcy komfort oddania głosu z wykorzystaniem nakładki, mając na względzie format karty wykorzystywanej w danym obwodzie. Ponadto w czasie oczekiwania jeden z członków komisji powinien poinformować wyborcę o sposobie głosowania oraz warunkach ważności głosu, odczytać mu, jeżeli wyrazi taką potrzebę, treść obwieszczeń wyborczych, w tym o zarejestrowanych listach kandydatów na posłów do Parlamentu Europejskiego. Po doręczeniu przez przedstawiciela urzędu gminy nakładki sporządzonej w alfabecie Braille’a, komisja wraz z kartą do głosowania wydaje ją wyborcy niepełnosprawnemu. Komisja informuje wyborcę, że po oddaniu głosu obowiązany jest on zwrócić komisji nakładkę na kartę. Komisja zwraca uwagę, aby wyborca wraz z kartą nie wrzucił nakładki do urny. Po oddaniu głosu przez wyborcę nakładka zwracana jest przedstawicielowi urzędu gminy, który powinien poczekać na jej zwrot, a następnie odwieźć ją do urzędu gminy”*¹. Przedstawiona procedura zakłada więc sytuację, kiedy to obwodowa komisja wyborcza nie otrzyma „uprzednio” z urzędu gminy nakładek na kartę do głosowania sporządzonej w alfabecie Braille’a. Wówczas wyborca niepełnosprawny będzie zmuszony do oczekiwania na taką nakładkę w lokalu wyborczym.

¹ pkt. 44 Wytycznych dla obwodowych komisji wyborczych dotyczących zadań i trybu przygotowania oraz przeprowadzenia głosowania w obwodach głosowania utworzonych w kraju w wyborach do Parlamentu Europejskiego zarządzonych na dzień 26 maja 2019 r., będących załącznikiem do Uchwały Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 26 kwietnia 2019 r. w sprawie wytycznych dla obwodowych komisji wyborczych dotyczących zadań i trybu przygotowania oraz przeprowadzenia głosowania w obwodach głosowania utworzonych w kraju w wyborach do Parlamentu Europejskiego zarządzonych na dzień 26 maja 2019 r.; dalej: Wytyczne).

Pragnę zauważyć, że podobna procedura zakładająca oczekiwanie wyborców na nakładkę została uregulowana w Wytycznych PKW uchwalonych przed wyborami samorządowymi².

Wówczas procedura ta wzbudziła zaniepokojenie i obawy m.in. przedstawicieli organizacji społecznych odnośnie jej skuteczności i ewentualnych zagrożeń dla praw wyborczych wyborców z dysfunkcją wzroku. Dlatego też Rzecznik dnia 10 października 2018 roku zwrócił się do Przewodniczącego PKW z prośbą o „[...] przedstawienie procedury [...] dostarczania nakładek z urzędu gminy do lokali wyborczych, a w szczególności wskazanie ile nakładek zostanie przygotowywanych w każdej gminie, ilu przedstawicieli urzędu gminy będzie w gotowości dowiezienia nakładek do lokali wyborczych i wyjaśnienie, czy procedura przewiduje sytuację, gdy równocześnie na terenie tej samej gminy zamiar głosowania zgłosi kilku wyborców głosujących w różnych lokalach wyborczych”, a także o „[...] wskazanie, czy Państwowa Komisja Wyborcza w ramach swoich działań informacyjnych skierowanych do wyborców, rozważa bardziej szczegółowe przedstawienie procedury uzyskiwania nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille’a, a w szczególności informacji, że procedura ta może wiązać się z koniecznością oczekiwania przez wyborcę niepełnosprawnego (ewentualnie, wraz z osobą towarzyszącą) w lokalu wyborczym”.

Rzecznik Praw Obywatelskich uzyskał odpowiedź od Przewodniczącego PKW dnia 19 października 2018 roku (sygn. ZPOW-501-167/18). Niestety, nie odniesiono się w niej do większości podniesionych przez Rzecznika kwestii. W piśmie wskazano m.in.: „Państwowa Komisja Wyborcza zwraca uwagę, że z Kodeksu wyborczego nie wynika obowiązek zapewnienia nakładek na karty do głosowania w wyborach samorządowych spoczywa na Krajowym Biurze Wyborczym. Niektóre gminy same zapewniają je we własnym zakresie (np. m. st. Warszawa). W związku z tym działania związane z dostarczeniem nakładek do konkretnego lokalu wyborczego realizowane będą przez poszczególne urzędy gmin. Państwowa Komisja Wyborcza zaznacza, że gminy mają

² pkt. 46 Wytycznych dla obwodowych komisji wyborczych ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie dotyczące zadań i trybu przygotowania oraz przeprowadzenia głosowania w wyborach organów jednostek samorządu terytorialnego zarządzonych na dzień 21 października 2018 r. będących załącznikiem do Uchwały Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 17 września 2018 r. w sprawie wytycznych dla obwodowych komisji wyborczych ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie dotyczących zadań i trybu przygotowania oraz przeprowadzenia głosowania w wyborach organów jednostek samorządu terytorialnego zarządzonych na dzień 21 października 2018 r.

świadomość wagi tego problemu, więc z pewnością obowiązki związane z doręczaniem nakładek sporządzonych w alfabecie Braille`a wykonywały będą priorytetowo bez zbędnej zwłoki”.

Rzecznik nie uzyskał więc w toku wspomnianej korespondencji od Komisji konkretnych informacji m.in. o szczegółach procedur dostarczania nakładek z urzędu gminy do lokali wyborczych. Jak się wydaje – była ona zróżnicowana w poszczególnych gminach.

Niestety, jedna z pierwszych skarg wyborców jakie już w dniu głosowania (21 października 2018 roku) dotarły do Rzecznika Praw Obywatelskich, dotyczyła właśnie korzystania z nakładek na karty do głosowania. Szczególnie problematyczna była konieczność oczekiwania przez wyborcę z dysfunkcją wzroku na dowieszenie karty do lokalu (sygn. VII.602.44.2018). Obywatelka wskazała, w niej: „W dniu dzisiejszym razem z moją sąsiadką poszłyśmy głosować [...]. Koleżanka jest niewidoma. Okazało się, że nakładki na karty do głosowania są 1 na całą dzielnicę i trzeba czekać, aż zostaną dowieszone z Urzędu. [...] Od pana z Komisji dowiedziałyśmy się [...], że członków komisji informuje się na szkoleniu, że takie nakładki nie są potrzebne, bo osoby niepełnosprawne i tak nie głosują, więc jest to jakaś fanaberia. [...] Po interwencji innej pani z Komisji nakładki zostały dowieszone po półgodzinnym oczekiwaniu. Moim zdaniem taka sytuacja to ograniczanie prawa do głosowania oraz stygmatyzacja i dyskryminacja osób z niepełnosprawnościami”.

Pragnę zauważyć również, że po wyborach samorządowych dnia 4 lutego 2019 r. została do Sejmu RP złożona petycja Stowarzyszenia Polski Instytut Praw Głuchych (sygn. BKSP-145-484/19) w sprawie zmiany przepisów ustawy – Kodeks wyborczy. Przedmiotem petycji było żądanie podjęcia inicjatywy ustawodawczej dotyczącej zmiany przepisów Kodeksu wyborczego „w zakresie nałożenia odpowiedzialności na Państwową Komisję Wyborczą za dostarczenie nakładek brajlowskich do obwodów głosowania”.

Biorąc pod uwagę powyższe sygnały, opinie i pytania płynące do Rzecznika od organizacji społecznych oraz wyborców, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2018 r., poz. 2179 ze zm.), uprzejmie proszę Panów Przewodniczących o przedstawienie przewidzianej w odniesieniu

do zbliżających się wyborów do Parlamentu Europejskiego procedury dostarczania nakładek z urzędu gminy do lokali wyborczych, a w szczególności wskazanie, czy opisana w *Wytycznych PKW* sytuacja oczekiwania wyborcy na nakładkę w lokalu wyborczym jest uznawana za wyjątkową („awaryjną”), czy też zakłada się, że będzie powszechna. Będę również zobowiązany za wskazanie, czy ustalona została ilość nakładek jakie powinny zostać przygotowywane w każdej gminie (np. w odniesieniu do liczby obwodowych komisji wyborczych) i ewentualne procedury ich dowozu.

Będę również zobowiązany za wskazanie, czy Państwowa Komisja Wyborcza w ramach swoich działań informacyjnych skierowanych do wyborców, rozważyła szczegółowe przedstawienie procedury uzyskiwania nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille’a, a w szczególności informacje, że procedura ta może wiązać się z koniecznością oczekiwania przez wyborcę niepełnosprawnego (ewentualnie, wraz z osobą towarzyszącą) w lokalu wyborczym.

Pragnę ponownie podkreślić, że w moim przekonaniu właściwe przygotowanie i wyposażenie lokali wyborczych z uwzględnieniem potrzeb wyborców niepełnosprawnych jest kwestią kluczową dla udziału w głosowaniu tej grupy obywateli. Z dużą uwagą przyjąłem niedawne rekomendacje Komitetu ONZ ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami (*Committee on the Rights of Persons with Disabilities - CRPD*). Zostały one sformułowane po zbadaniu przez Komitet stosowania przez Polskę Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169), również w odniesieniu do realizacji praw wyborczych. Jedna z rekomendacji wprost wskazuje na konieczność dążenia do zapewnienia dostępności wszystkich lokali wyborczych i procedur głosowania dla osób niepełnosprawnych (Concluding observations on the initial report of Poland, CRPD/C/POL/CO/R.1, pkt. 49 lit. c).